

Araştırma Makalesi

**ALTERNATİF MEDYA HABER SİTELERİNİN HAK HABERCİLİĞİ
BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: BIANET VE T24 ÖRNEĞİ**

Doç. Dr. Emre Osman OLKUN¹

Aybüke KOÇAR²

ÖZ

Yaygın ve hâkim olan ana akım medyanın halka haberi iletme noktasında tarafsız ve dürüst habercilik ilkelerini taşıması beklenmektedir. Ana akım medyanın mevcut ekonomi-politik yapı içerisinde zamanla görevini yerine getirememesi, ilkelerini kaybetmesi ve dördüncü güç olma özelliğini taşıyamaması sebebiyle alternatif medya, özellikle günümüzde daha belirgin olmaya başlamıştır. Alternatif medya anlayışı içerisinde oluşan hak haberciliği ise insan hakları odaklı bir habercilik anlayışını temsil eder. Hak haberciliği vatandaşın yana, hak ihlallerini engellemeyi amaçlayarak haber yaparken aynı zamanda kendisi de hak ihlali yapmayan bir gazetecilik anlayışını benimsemektedir. Türkiye’de alternatif medya kapsamında insan hakları odaklı habercilik ilkeleriyle yapılan haberlerin oranı yeterli düzeyde görülmemektedir. Bu çalışma Türkiye’de alternatif medyanın hak haberciliği kapsamında ne oranda haber yapabildiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda ise Türkiye’de alternatif medya kuruluşları olarak gösterilen Bianet ve T24 haber siteleri bir haftalık zaman dilimi kapsamında, ana sayfalarında paylaşılan haberler baz alınarak, toplam 428 haber üzerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, 428 haberden yalnızca 58’inin hak haberciliği bağlamında yazıldığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, hak haberciliği konusuna daha fazla önem vermesi beklenen alternatif haber sitelerinin bu konuda yeterli seviyede olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif Medya, İnsan Hakları, Hak Odaklı Habercilik, Bianet, T24

**EVALUATION OF ALTERNATIVE MEDIA NEWS SITES IN THE CONTEXT OF
RIGHTS JOURNALISM: THE CASE OF BIANET AND T24**

ABSTRACT

The widespread and dominant mainstream media is expected to uphold the principles of impartial and honest journalism when conveying news to the public. Alternative media has become more prominent, especially today, because the mainstream media has failed to fulfill its duty within the current economic-political structure, lost its principles and failed to become the fourth power. Rights journalism, which

¹Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, emreolkun@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1839-7507

²Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, kocaraybuke1@gmail.com, ORCID: 0009-0006-8498-6832

emerged within the alternative media approach, represents a journalism approach focused on human rights. While rights journalism is on the side of the citizen and aims to prevent rights violations, it also adopts a journalism approach that does not itself violate rights. In Turkey, the rate of news produced with human rights-focused journalism principles within the scope of alternative media is not considered sufficient. This study aims to reveal to what extent alternative media in Turkey can produce news within the scope of rights journalism. In this context, a research was conducted using the content analysis method on a total of 428 news stories from Bianet and T24 news sites, which are shown as alternative media organizations in Turkey, based on the news shared on their home pages within a one-week time period. As a result of the research, it was determined that only 58 of the 428 news were written in the context of rights journalism. These results reveal that alternative news sites, which are expected to give more importance to rights journalism, are not at a sufficient level in this regard.

Keywords: Alternative Media, Human Rights, Rights-Based Journalism, Bianet, T24

Giriş

Ana akım medya, farklılıkları ve dikkat çeken unsurları ön plana çıkararak çalışmaktadır. Dördüncü güç olarak nitelendirilen ana akım medyada; sürekli olarak siyasi liderler, bakanlar, ünlüler, futbolcular veya alanında uzman isimler gibi toplumda halihazırda görünür olan kişiler daha ön plana getirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum vatandaşın ve azınlıkta olan kesimlerin geri planda kalmasına ve seslerini duyuramamalarına sebep olmaktadır (Alankuş, 2007). Dolayısıyla ana akım medyanın dördüncü güç olma niteliği temsil bakımından yalnızca sözde kalan, işlevselliğini yitiren bir hale gelmektedir.

Ekonomik olarak ayakta kalmaya çalışan günümüz medya sektöründe, siyasi ilişkilerin baskısı, medya patronlarının yönlendirmeleri ve kapitalist düzende tutunabilme çabaları ön plana çıktığı için basın, yönetilen adına yöneteni denetlemesi gereken bir sistem olması beklenirken basın, ticari bir pazar alanına dönüşmüştür. İşte böyle bir ortamda vatandaşların problemlerini ön plana çıkarabilmeleri adına bir seçenek olarak alternatif medya ortaya çıkmıştır. İnsanlara habercilik anlamında yeni olanaklar sunan alternatif medya; toplumda ötekileştirilen, seslerini duyuramayan kesimlerin seslerini duyurmalarına olanak sağlayan, ekonomik olarak piyasadan bağımsız hak ve özgürlüklere dayalı bir habercilik biçimidir (Bilik Yıldırım, 2011, s. 40-50). Bu bağlamda ekonomi-politik açıdan bağımsız bir yapı olarak öne çıkan alternatif habercilik hem temsil bakımından hem de insan

hakları odaklı habercilik açısından ana akım medyaya kıyasla çok daha olumlu bir imaj sunmaktadır.

Alternatif medyanın ilkelerini içinde barındıran hak haberciliği, içeriğinde hakları ön plana çıkarmaktadır. Toplumda dışarda bırakılan, kendi haklarını savunamayan veya haklarından haberdar dahi olmayan grupları eğitici, destekleyici ve yol gösterici bir tutum sergilemesi açısından hak haberciliği önem taşımaktadır. Türkiye’de alternatif medyanın ilkelerini taşıyarak hak haberciliği yapmayı hedefleyerek kurulan ve hala varlığını sürdürebilen platformlar mevcuttur. Ancak bu platformlarda hak haberciliği ilkelerini ne oranda yerine getirebildiği alanyazında tartışma konusu olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu çalışma mevcut tartışmalara farklı ve dönemsel bir bakış açısı katabilmek adına hazırlanmıştır. Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren alternatif medya sitelerinden T24 ve Bianet haber sitelerinin bir haftalık haber takibi yapılacaktır. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılacak olup, 15 Mayıs ve 21 Mayıs 2024 tarihleri arasında adı geçen sitelerin akşam kuşağında ana sayfalarından günlük olarak alınan toplam 428 haber incelenecektir. Yapılan araştırmada incelenen haberler üzerinden hak haberciliği ilkeleri benimsenerek kurulan bu sitelerin varlığını sürdürürken sahiplendiği ilkeleri ne oranda koruyabildiğini ortaya koyabilmek amaçlanmaktadır. Sayısal anlamda az haber üretebilen bu platformlar, vatandaşın yana hakların savunucusu bir tutum sergilediği için ötekileştirilen gruplar için önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırma sayısal olarak az da olsa üretilen haberlerin niteliğini ortaya çıkarabilmek ve insan haklarına dikkat çekebilmek adına önemlidir.

Alternatif Medya

Günümüz dünyasında küreselleşmenin etkinlik kazanmasıyla sınırlar ortadan kalkmış ve toplumlar aynılaşmaya başlamıştır. Kapitalizmin etkisiyle birlikte tek bir iktidar alanı üzerinde şekillenen küreselleşme, her alanda bireyleri hızlı tüketime teşvik etmektedir. Toplumları benzer deneyimleri yaşamaya iten küreselleşme, kişileri

benzer kültürel formların içerisine girmeye yönlendirirken bunu özgürlük olarak sunmaktadır (Çoban, 2010, s. 8-18). Bu noktada özellikle medya aracılığıyla iknaya dayalı bir sistem inşa edildiği görülmektedir. İnsanlar, oluşturulan iktidar alanı içerisinde aynı kıyafetleri giymekte, aynı yemekleri yemekte ve aynı bilgileri tüketmektedirler.

Haberler genel anlamda güçlü bireyler, ünlüler, eğlence sektörü, sürpriz içeren hikayeler, olumsuz imalar içeren hikayeler, olumlu tonlar içeren hikayeler, sayısal olarak büyük algılanan olaylar, haber kuruluşlarının kendi gündemi gibi konular üzerinden şekillenmektedir (Harcup & O'Neill, 2016). Gelişen popüler homojen kültürün hızla ve etkili yayılmasında kitle iletişim araçlarının rolü büyüktür. Bu bağlamda ilgi çekici konuların kısa formatta hızlı bir şekilde tüketime sunulduğu yeni habercilik pratikleri oluşmuştur (Aydoğan & Kırık, 2012, s. 59-60). Mevcut ortamda ticarileşen ana akım medya, zenginlerin ve egemenlik sahiplerinin yönlendirmeleri altında kalmaktadır. Bu durum toplumda azınlıkta kalan kesimlerin yeterli temsil edilememeleri ve geri planda kalmalarına sebep olmaktadır (Ceyhan, 2008).

Toplum adına, kamuoyu, yasama, yürütme ve yargıyı denetlemesi gereken medya, "dördüncü güç" olma özelliğini taşıması gerekirken egemen ideolojilerin "beşinci kolu" haline gelmiştir (Duran, 2005). Medya üzerindeki ticarileşme, küreselleşme, tekelleşme etkileri kaçınılmaz olarak üretilen içeriği dönüştürmektedir. Haberde dikkatli bir şekilde sunulması gereken şiddet; adalet, ırkçılık gibi hassas konuların verilmesinin sıkıntılı bir durum oluşturduğu görülmektedir. Ancak bunun yanı sıra haber içeriklerinde günlük olaylar dahi egemen bir söylem çerçevesinde aktarılmaktadır. Bu durum da medyanın yapılanmasında köklü etkilere sebep olmaktadır (Arşan, 2008, s. 91).

Ana akım medyanın mevcut çarpık yapılanması içerisinde kendisine yer bulamayan, mevcut egemenliğe karşı olan ve dışarda bırakılan bireyler; fikirlerini duyurabilecekleri, doğru bir şekilde temsil edilebilecekleri, seslerini duyurabilecekleri bir alan arayışına girmişlerdir (Yorulmaz, 2020). Alternatif alan arayışı, ana akım

medyanın baskın olduğu geleneksel kitle iletişim araçlarında pek fazla anlam kazanamamıştır. Dünya genelinde aynılaşma artıkça haber sektöründeki tektipleşme de artıp yerleşmeye başlamıştır.

Gelişen teknolojilerle birlikte yeni medya araçlarının kullanımı artmış, geleneksel medya kalıplarının dışına çıkılmıştır. Yeni medya, bireylere birçok olanak sağlamaktadır. Tek taraflı olan iletişim, çift yönlü bir boyut kazandığı için okurlar bilgi alırken hem alınan bilgiye tepki verebilmekte hem de kendisi bilgi akışı sunabilmektedir. Ekonomik anlamda herkese hitap edebilen yeni medya alternatif arayışlara da önemli imkânlar ve yaşam alanları sağlamaktadır (Eraydın, 2020). İnternetin gelişmesiyle birlikte sosyal medya günlük hayata dâhil olmuş ve karşılıklı bilgi akışı daha kolay ve hızlı bir biçim kazanmıştır. Herkesin bilgiye çok rahat bir şekilde ulaşma imkânı bulunduğu bu ortamda alternatif medya da kendisine yaşam alanı bulmuştur. Alternatif medya, sistem içerisinde kendisine yer bulamayan dezavantajlı kesimlerin sesi olabilme amacıyla ana akım medyaya alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda farklı fikirlerin kendisine yer bulabildiği alternatif medya ortamında bilgi alışverişi yapabilen kitle, sorgulayan ve eleştiren bir bakış açısı kazanabilmektedir (Akveran, 2018, s. 12-14). Alternatif medyanın özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Farklılıklara saygı gösterir, toplum içindeki dezavantajlı gruplara yönelir, devlet ve pazardan bağımsızdır, egemen olmayan söylemlerin temsilcisidir, demokratikleşme çerçevesinde alıcıların katılımına açıktır (Bailey, Cammaerts, & Carpentier, 2008). Alternatif medyada yapılan haberlerin vatandaştan yana olması önemlidir. Neyin haber yapılacağına karar verilirken dahi vatandaşların hikâyeleri sistematik ve dikkatli bir şekilde incelenmelidir (Lambeth, 1998). Bu bağlamda alternatif medya kendisini tarafsız olarak nitelendirmez. Aksine halkın yanında olmayı, haberlerinde halka yönelik pozitif ayrımcılık yapmayı gerekli görür.

Teknolojiyi var olan sistemi pekiştirmek yerine başka seçeneklerin de üretilebileceğini göstermek adına kullanabilmek katılımcı demokrasinin etkinliğinin sağlanabilmesi açısından önemlidir. Küreselliğin arttığı günümüz dünyasında sadece

tek bir sesin hâkim olmadığını, başka seslerin de var olabileceğini ve seslerini duyurabileceğini gösterebilmesi anlamında alternatif medya olanakları faydalı sonuçlar doğurabilir (Aydoğan & Kırık, 2012, s. 61-63).

Hak Odaklı Habercilik

“Hak” kelimesi bir şeye sahip olmak veya bir şeyi talep edebilmek anlamlarında kullanılmaktadır. Hak sahibi olan kişiye yapabilme yetkisi verilirken diğer kişilere de buna saygı gösterme zorunluluğu verilir. Haklar, bireylerin birbirlerinin alanlarına değmeyecek nitelikte sahiplik kazanmaktadır. İnsan hakları, insanların sırf insan olmalarından dolayı doğuştan kazandıkları, devredilemeyen, dokunulamayan, vazgeçilemeyen hakların bütünüdür (Sanioğlu, 2006). İnsan hakları kavramı ve hukuki görünürlüğü yakın dönemlere tekabül etse de insan haklarının tarihi daha eski dönemlere dayanmaktadır. İnsan haklarının günümüzde var olan konumuna gelebilmesi için pek çok mücadele verilmiştir. Tarihsel süreçte karşılaşılan Magna Carta, Kiros Silindiri, Veda Hutbesi, Virginia Yurttaş Hakları gibi belgeler insan haklarının temelini atmış ve 1789 Fransız İhtilali sonrası oluşturulan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile doğuştan gelen hakların varlığı ön plana çıkmıştır (Kebelek & Bayram, 2021, s. 250-251).

Eskiçağda insan haklarının gelişmesine Yunan şehir devletlerinin önemli katkısı olmuştur. Bu dönemde kişiler, birey olmaktan ziyade toplumun bir üyesi olarak görüldüğü için bazı siyasal haklar dışında haklara sahip değillerdi. Modern insan haklarının temelini atabilecek fikirler üretmiş olsa da bu fikirler felsefi görüş olarak kalmışlardır. Orta Çağa gelindiğinde Hristiyan dogmanın altında kalan birey, devlet tarafından bir hiç olarak görülmüş ve bu dönemde Yunan şehir devletlerindeki felsefi düşüncelerden uzaklaşmıştır. Yeni Çağda İnsan hakları felsefi görüş olmaktan çıkıp siyasi mücadele alanına girebilmiştir. Temel hakların hukuka aktarılması ilk olarak Virginia Haklar Bildirgesi ile yapılmıştır. 1776'dan itibaren kabul edilen bildirmede; ifade özgürlüğü, kişi güvenliği, basın özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi haklar yer almaktadır. Amerika bildirgesini Fransız İhtilali ile

resmen kabul edilen İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi takip etmiştir. Bu bildiriyle birey, toplumun temel ögesi ve amacı olarak anlamlandırılmıştır. Yakın Çağda gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçlarının etkisiyle insan haklarının değeri anlaşılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletler, "yurttaşlarının yaşam hakkına saygı göstermek, işkence ve kötü davranıştan kaçınmak, adil yargılama hakkına uymak, yurttaşlar arasında ırk, din ve dillerine göre ayırım gözetmemek, değişik düşüncelere hoş görüyle bakmak, yasal olarak kurulmuş sendika ve dernekleri kapatmamak gibi konularda bağlayıcı yükümlülükler altına girmişlerdir (Kuyaksil, 2002).

Haberlerin insan haklarını merkeze alarak yapılması gerektiği düşüncesi ise, UNESCO'nun 1978 yılında kabul ettiği "Barışın Güçlendirilmesi ve Uluslararası Anlayış, İnsan Hakları Kabulü ve Irkçılık Karşıtı Tutum İçin Kitleli Medya Katkısına İlişkin Temel İlkeler" bildirgesi ile başlamıştır (Bilik Yıldırım, 2011, s. 42).

Toplumda gözle görülür bir etkinliği olan kitle iletişim araçları, kendi gerçekliğini yeniden kurabilir ve kabul ettirebilir bir güce sahiptir. Haberin çerçevesi, çoğunlukla güç/iktidar ilişkilerine ve egemen söylemin baskısına göre oluşturulmaktadır. Bu bağlamda haber, gerçekle doğrudan bağlantılı olmasa da gerçeklik algısıyla net bir ilişki kurmaktadır. Çıkar ilişkileriyle oluşturulan gerçekler meşru hale getirilmektedir. Dolayısıyla gerçekliğin yeniden oluşturulması habere konu olan bireyler veya haberin okurları adına hak ihlaline sebep olabilmektedir. Çiler Dursun, haberin insan haklarıyla iki düzey üzerinden temelden bağlantılı olduğunu söylemektedir. *Dolaylı ve örtük bağlantı*: Toplumun temsil eden bir nitelik taşıyan haberler, günlük olayların içinde "iyi veya kötü", "kurban veya fail" sınıflandırmalarıyla insanları kategorize ederek belirsiz, somut olmayan müdahalelerde bulunabilmektedir. *Doğrudan ve açık bağlantı*: Haberlerin insanların evrensel haklarıyla ilgili temsilinin doğrudan sorunlu olmasıdır. Buna hak algısını sorunlu hale getirerek veya ihlalleri meşrulaştırarak sebep olabilmektedir (Dursun, 2007).

Medya, toplumsal sorumlulukları sebebiyle, insan hakları ve hak mücadelesi adına çok güçlü bir araçtır. Medyanın bu mücadelede önemli bir destek vermesi beklenirken bu beklentiyi karşılayamamakta hatta kendisi hak ihlallerine sebep olabilmektedir (Önen, 2009). Ana akım medyanın egemen ideolojilerin ve popüler kültürün etkisi altında var olduğu, ön planda olan kişileri haberleştirirken azınlıkta olan kişileri geri planda bıraktığı, dezavantajlı grupların seslerini duyuramadıkları bu ortamda alternatif medya içerisinde hak odaklı habercilik doğmuştur. Oysa haberlerin kaynağı, egemen iktidarın söylemlerinden değil; vatandaş ya da bağımsız bireylerden oluşmalıdır (Blazier & Lemert, 2000).

Hak haberciliği, hak ihlallerinin medya tarafından izlenip haberleştirildiği, dolayısıyla demokrasiye katkıda bulunduğu bir habercilik türüdür (Özüğurlu, 2009, s. 160-162). Hak odaklı habercilik insan haklarının gereklilikleri çerçevesinde haber yaparken kendisi de ihlale sebep olmayan habercilik türüdür. Farklı görüşlerin bir araya getirilebildiği, herkesin kendisine yer bulabildiği, sadece topluma mal olmuş kişilerin değil azınlıkta kalan kesimlerin de sorunlarının görünür kılınabildiği, kişilerin haberlerde kategoriler içerisinde hapsedilmediği, etiketlenmediği bir ortam oluşturan hak haberciliği pratikleri; demokrasi açısından toplumda kendisine önemli bir yer edinmektedir.

Hak haberciliği bağlamında çalışan gazetecilik; hak ihlallerini haberleştirir ve takip eder, haklar konusunda bilgilendirici ve cesaretlendirici bir tutum sergiler, iktidar alanının dışında kalan bireylere öncelik tanır, sorunları olayların gerçek muhataplarıyla teyit eder, haberlerde insanları kategorize edip belli kalıpların içine sıkıştırılmaz, olayın mağduruna kendini ifade edebilme şansı verir, haklara yönelik toplumsal hareketleri görünür kılmaya çalışır (Durna, 2020). Sevda Alankuş'un belirttiği üzere hak haberciliğine ihtiyaç duyulmasının üç nedeni bulunmaktadır. İlk olarak yaygın medya için hak ihlalleri haber değeri taşıyor. İkinci olarak yaygın medya dezavantajlı grupları temsil etmiyor. Üçüncü olarak "öteki" olarak

nitelendirilenler haber yapılmaya kalkıldığında, genellikle “suçlu/fail” ya da “kurban/nesne” olarak temsil ediliyor (Alankuş, 2007, s. 21).

Haberlerin hak haberciliği bağlamında yazılabilmesi için taşınması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar maddeler halinde şu şekilde sıralanmaktadır (Bilik Yıldırım, 2011, s. 49-50):

- Olay odaklı değil, sorun odaklı haber sunumu.
- Dezavantajlının lehine anlatım.
- İnsan haklarına yer verme.
- Hak örgütlerine yer verme.
- Mücadeleye yöneltme / yol gösterme
- Bilgilendirme.
- Eğitme.

Hak haberciliği toplumsal sistemin eşitsizliklerini reddettiğinden, düzene karşı olan medya oluşumları dışında kendisine yer edinebilmesi mümkün görünmemektedir (Tehraniyan, 2002). Ancak bugün gelinen noktada alternatif medyanın kullanım alanları genişletilmiştir. İnternet gazeteciliğinin yaygınlık kazanmasıyla habercilik uygulamaları bir süredir dijitale taşınmış olsa da bu taşınma işleminden dolayı dijital ortamlar da ancak yaygın medyanın devamı niteliğinde olabilmektedir. Bu bağlamda alternatif medyanın sağlıklı bir şekilde sürdürülme imkânının daha yüksek olması itibariyle haber portalları ön plana çıkmaktadır (Kutlu & Bekiroğlu, 2010). Bu haber portallarından hak haberciliği standartlarıyla kurulmuş ve sürdürülmeye çalışanlar arasından öncelikli olarak Bağımsız İletişim Ağı, yani bianet.org haber sitesinden bahsetmek gerekir.

Bağımsız İletişim Ağı, Türkiye’de yaygın medyanın pratiklerinden rahatsız olan IPS İletişim Vakfı, TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) ve TTB (Türk Tabipleri Birliği) gibi sivil toplum medya kuruluşlarının alternatif bir medyaya duydukları ihtiyaç sebebiyle “yerelin sesi” olması gereken yerel medya kuruluşlarının karşısına çıkan zorluklar nedeniyle bunu yapamamasından dolayı yerel kuruluşların

ayakta durma mücadelelerinin bulunduğu yerde doğmuştur (Alankuş, 2003, s. 5). BİA Koordinasyonu, 130’u aşkın yerel yayın organını “üretim temelinde bir dayanışma ve haberleşme ağı” olarak toplamıştır. BİA Projesi, 13 Ocak 2001’de toplanan Kuruluş Konferansı’ndan bu yana internetteki bianet.org haber sitesi üzerinden sürdürmektedir (Özdemir, 2016).

Ana akım medyaya karşı kurulmuş alternatif medya örneklerinden bir diğeri de T24 haber sitesidir. Hiçbir kişi, kurum, kuruluş ile bağlantısı bulunmayan T24, 1 Eylül 2009 tarihinden bu yana bağımsız internet gazetesi olarak varlığını sürdürmektedir. Site, insanları görüş ve inançlarına göre dışlamayan bir yayın politikası benimsemektedir (Özdemir, 2016).

Hak Haberciliğine İlişkin Literatür Taraması

Hak haberciliğinin demokrasinin sağlamlaştırılabilmesi adına toplum açısından önemli bir yeri olduğu üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda günümüzde hak odaklı habercilik anlayışının ilkeleriyle kurulan ve varlığını sürdüren haber sitelerinde hak haberciliğinin ne oranda yapılabildiği araştırma konusu haline gelmiştir. Demokrasi üzerinden gereklilik olarak ortaya çıkan insan hakları haberciliğinin uygulanabilirliğini tespit etmek adına pek çok çalışma yapılmıştır.

İlk olarak Şenay Bilik Yıldırım’ın (2012) Engellilere ilişkin haberlerin hak haberciliği bağlamında medyada nasıl sunulduğunun ortaya koyulabilmesi amacıyla hazırlanmış olduğu “*Engellilere İlişkin Haberlerin Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi*” çalışmasından bahsedilebilir. Yıldırım, bu amaç doğrultusunda beş farklı araştırmaya yer vermiştir. Bunlar; engellilerle derinlemesine görüşme, yaygın basındaki engelli haberlerinin içerik çözümlemesi, alternatif medyada yer alan engelli haberlerinin içerik çözümlemesi, engellihaberleri.com haber sitesinin engelli haberlerinin çözümlenmesi ve örnek olay incelemesidir. Araştırma kapsamında, hak haberciliğinin uygulanmasıyla engelli bireylerin beklentilerinin karşılanabileceği, yaygın basında engelli haberlerinin yok denecek kadar az olduğu, alternatif medya olarak tanımlanan bianet.org haber sitesinin de engelli haberlerine yeterince yer

vermediği ancak var olan haberlerde hak haberciliği ilkelerine uyduğu, yalnızca engelli haberleri sunmak için açılan haber sitesinin haber sayısı fazla olsa da hak haberciliği bağlamında yazılmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Literatürde bulunan bir diğer örnek Engin Çağlak ve Gülay Elbi Pekcan'ın (2022) birlikte hazırlamış olduğu *“Mülteci Haberlerinin Ulusal ve Yerel Gazetelerde Temsilinin Alternatif Medya ve Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi”* isimli çalışmadır. Bu çalışmada alternatif medyanın gerçekten alternatif olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 21 günlük bir süreç içerisinde ana akım medyanın basılı formatları, yerel medyaya ait web siteleri ve mülteciler ile ilgili 6 dernek incelenmiştir. Araştırmada gazetelerde hak haberciliği anlayışının yansıtılmadığı, mültecilerin kurban olarak temsil edildiği, mültecilerin sahip olduğu haklar ile ilgili bilgilendirilmedikleri sonuçlarına varılmıştır. Yerel basının internet siteleri ve derneklerin incelenmesinde de benzer sonuçlara ulaşılmış, hak haberciliğini benimsemedikleri ortaya konmuştur. Çalışmada hak ve hak ihlalleri okuyucuya yüzeysel olarak sunulmuştur.

LGBTİ+ haberlerinin ulusal ve yerel medyada temsilinin ortaya konulabilmesi için alternatif medya bağlamında değerlendirilmesi üzerine Engin Çağlak ve Ezgi Ceren Kaya'nın (2022) *“LGBTİ+ Haberlerinin Ulusal ve Yerel Gazetelerde Temsilinin Alternatif Medya ve Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi”* isimli araştırması alanyazında bulunmaktadır. Çalışma kapsamında ulusal gazetelerin basılı formatları, yerel gazetelerin internet siteleri ve alternatif medya kanalı olan bir dernek 21 günlük zaman aralığı içerisinde incelenmiştir. Araştırma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ana akım medyada bulunan LGBTİ+ haberleri alternatif medyaya göre daha azdır ve ayrımcılık ve nefret söylemleriyle çerçeveselendirilmiştir, ana akım medya hak haberciliği bağlamında yayın yapmamaktadır.

“Bir ‘Öteki’ Olarak Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Anaakım ve Alternatif Medyada Temsili” çalışmasında ötekileştirme üzerine çalışan Fulya Şen (2017) ise Suriyeli mültecilerin ana akım medya ve alternatif medyada nasıl işlendiklerini ortaya

koyabilmek adına içerik analizi yöntemiyle sunulan haberleri incelemiştir. Bu incelemenin sonucunda ana akım medyada egemen iktidarın çıkarları çerçevesinde haber üretimi yapılırken alternatif medyada insan hakları haberciliğinin temel alındığı tespit edilmiştir.

Elif Kebelek ve Yavuz Bayram'ın (2021), "*Gazetecilerin Haber Yapma Pratiklerinin Yerel Düzeyde İnsan Hakları Açısından Araştırılması: Trabzon Örneği*" isimli çalışma kapsamında yerel medyanın gelişmiş olduğu Trabzon'da, gazetecilerin insan hakları konusunda ne ölçüde duyarlı olduklarının tespit edilebilmesi adına anket yöntemi kullanılarak araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda gazetecilerin insan haklarına önem verdikleri ancak bazı durumlarda haber yaparken bunu koruyamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazında benzer örnekleri olmakla birlikte bu çalışma, alternatif medyanın uygulanabilirliğinin ne oranda gerçekleştirildiğinin ortaya konulabilmesi için güncel bir bakış açısı sunmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada alternatif medya ilkeleriyle kurulan ve hak haberciliği bağlamında habercilik yapan kuruluşların benimsedikleri ilkeleri ne ölçüde sürdürebildiklerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda alternatif medya kapsamında hak haberciliği ilkeleriyle kurulmuş olan T24 ve biantet.org haber siteleri bir haftalık süreç içerisinde takip edilmiştir. Araştırma bağlamında 15 Mayıs ve 21 Mayıs 2024 tarihleri arasında bahsedilen haber sitelerinin ana sayfalarından akşam kuşağında günlük olarak alınan toplam 428 haber, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Günümüzde pek çok bilim dalında kullanılan içerik analizi yöntemi, belirlenen metinlerin, belgelerin, dokümanların içeriklerinin kurallar dâhilinde nesnel olarak analiz edilmesi yöntemidir (Metin & Ünal, 2022). İçerik analizi, medya içeriklerinde kullanılan, niceliksel, sistematik ve nesnel bir yöntemdir (Gökçe O., 1995, s. 16).

Çalışmada veri toplama aracı olarak 9 adet sınırlandırma sisteminden oluşan kodlama cetveli kullanılmıştır. Çalışmanın güvenilirliği açısından veriler 2 farklı kodlayıcı tarafından kodlanmıştır. Bu süreçte sağlanan sonuçlar karşılaştırıldığında 2 kodlayıcı arasında yüzde 90'ın üzerinde bir uyum olduğu tespit edilmiştir. Kodlanan veriler SPSS 25 programı ile analiz edilmiş ve elde edilen verilerin analizinde frekans analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini Türkiye'de yayın yapan alternatif haber medyası oluşturmaktadır. Örneklem olarak alternatif medyayı temsilen Bianet ve T24 haber siteleri seçilmiştir. Bianet ve T24 haber siteleri en fazla bilinen sitelerden olduğu ve hak haberciliği prensiplerini benimseyerek kurulduğu için örneklem olarak alınmıştır.

Araştırma, 15 Mayıs-21 Mayıs 2024 tarihleri arasında bir haftalık bir süreçle sınırlandırılmıştır. Bu süreç içerisinde Bianet ve T24 haber sitelerinin ana sayfalarında akşam kuşağında yer alan haberler incelenmiştir. Bu kapsamda toplam 428 haber araştırmaya dâhil edilmiştir. Çözümleme kısmında yer alan veriler kodlama cetveline kodlanarak sınıflandırılmıştır.

Bulgular

Tablo 1. Haberin Bulunduğu Site

Haber Siteleri	Sayı	Yüzde
Bianet	159	37.1
T24	269	62.9
Toplam	428	100

Araştırma kapsamında T24 haber sitesinde 269, bianet.org haber sitesinde 159 olmak üzere toplam 428 haber incelenmiştir.

Tablo 2. Haber İçeriğinin Kaynağı

Haber içeriğinin kaynağı		Bianet	T24	Toplam
Haber Merkezi	Sayı	141	250	391
	Yüzde	88.7	92.9	91.3
Haber Ajansı	Sayı	3	8	11
	Yüzde	1.9	3.0	2.6

Muhabir	Sayı	15	11	26
	Yüzde	9.4	4.1	6.1
Vatandaş	Sayı	0	0	0
	Yüzde	0	0	0
STK	Sayı	0	0	0
	Yüzde	0	0	0
Habere Konu Olan Kişi	Sayı	0	0	0
	Yüzde	0	0	0
Toplam	Sayı	159	269	428
	Yüzde	100	100	100

Haber içeriğinin kaynağı incelendiğinde bianet.org'da en çok yüzde 88.7 oranında Haber merkezi kullanılmıştır. Bunları yüzde 9.4 ile Muhabir ile yüzde 1.9 Haber Ajansı takip etmektedir. Sitede Vatandaş, STK ve Habere konu olan kişi kaynaklarının hiç kullanılmadığı görülmektedir. T24 haber sitesinde en çok yüzde 92.9 oranında Haber Merkezi kaynağı kullanılmış olup bunları yüzde 4.1 ile Muhabir ile yüzde 3 ile Haber Ajansı kaynakları takip etmektedir. Yine bu sitede de Vatandaş, STK ve Habere konu olan kişi kaynaklarının hiç kullanılmaması dikkat çekmektedir. Toplamda incelenen haberlerin yüzde 91.3 oranında Haber Merkezi kaynağından yararlanılarak yazıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. Haber İçeriğinin Konusu

Haber içeriğinin konusu		Bianet	T24	Toplam
Kadın	Sayı	6	7	13
	Yüzde	3.8	2.6	3.0
Hayvanlar	Sayı	2	6	8
	Yüzde	1.3	2.2	1.9
Çocuklar	Sayı	1	5	6
	Yüzde	0.6	1.9	1.4
Mülteciler	Sayı	0	1	1
	Yüzde	0	0.4	0.2
Yaşlılar	Sayı	0	5	5
	Yüzde	0	1.9	1.2
LGBTİ+	Sayı	4	2	6
	Yüzde	2.5	0.7	1.4
Engelliler	Sayı	0	0	0
	Yüzde	0	0	0

Diğer	Sayı	146	243	389
	Yüzde	91.8	90.3	90.9
Toplam	Sayı	159	269	428
	Yüzde	100	100	100

Haber içeriğinin konusu dezavantajlı gruplar kapsamında sınırlandırılıp incelenmiştir. İnceleme sonucunda bianet.org haber sitesinde, diğer seçeneği dışında tutulduğunda, 6 tane olmak üzere en çok kadın haberlerine yer verilmiştir. LGBTİ+ 4, Hayvanlar 2 ve çocuklar hakkında 1 haber bulunurken incelenen haber platformunda mülteciler ve yaşlılar hakkında hiç haber bulunmamaktadır. T24 haber sitesinde ise 7 tane ile en çok kadın konulu habere yer verilirken hayvanlar 6, çocuklar 5, LGBTİ+ 2, mülteciler 1 habere konu olmuşlardır. Toplamda haberlere yüzde 9.1 oranında dezavantajlı gruplar konu olmuştur.

Tablo 4. Haberde İnsan Haklarına Yer Verilmesi

Gazeteler		Evet	Hayır	Toplam
Bianet	Sayı	56	103	159
	Yüzde	35.2	64.8	100
T24	Sayı	21	248	269
	Yüzde	7.8	92.2	100
Toplam	Sayı	77	351	428
	Yüzde	18.0	82.0	100

Bianet.org haber sitesinde incelenen haberlerde yüzde 35.2 oranında insan haklarına yer verilirken yüzde 64.8 oranında yer verilmemiştir. T24 haber sitesinde ise yüzde 7.8 oranında insan haklarından bahsedilmiş ve yüzde 92.2 oranında haklara değinilmemiştir. Toplamda haberlerin yüzde 82'sinde insan haklarından bahsedilmediği gözlemlenmiş, bu da haberlerin önemli bir çoğunluğuna tekabül etmektedir.

Tablo 5. Haberde Kullanılan Dil

Haberde kullanılan dil		Bianet	T24	Toplam
Olumlu	Sayı	8	18	26
	Yüzde	5.0	6.7	6.1
Olumsuz	Sayı	35	83	118
	Yüzde	22.0	30.9	27.6

Nötr	Sayı	116	168	284
	Yüzde	73.0	62.5	66.4
Toplam	Sayı	159	269	428
	Yüzde	100	100	100

Haberde kullanılan dilin niteliği incelendiğinde yüzde 66.4 ile nötr olduğu, yüzde 27.6 ile olumsuz ve yüzde 6.1 ile olumlu olduğu tespit edilmiştir. Haber siteleri karşılaştırmalı incelendiğinde oranların birbirlerine yakın oldukları görünmektedir. Ancak haberlerde olumsuz dil kullanma konusunda T24 haber sitesi yüzde 8.9 oranında ön plandayken nötr dil kullanma konusunda ise yüzde 10.5 oranında bianet.org haber sitesi önde görünmektedir.

Tablo 6. Haberde Soruna İlişkin Çözüm Önerisi

Gazeteler		Evet	Hayır	Toplam
Bianet	Sayı	51	108	159
	Yüzde	32.1	67.9	100
T24	Sayı	28	241	269
	Yüzde	10.4	89.6	100
Toplam	Sayı	79	349	428
	Yüzde	18.5	81.5	100

Hak haberciliğinin önemli koşullarından biri olan tespit edilip haberleştirilen sorunlara çözüm önerisi getirebilme oranları incelendiğinde siteler arasında yüzde 20'lik bir fark tespit edilmiştir. Bianet.org haber sitesinde bulunan haberlerdeki sorunlara yüzde 32.1 çözüm önerisi sunarken T24 haber sitesindeki haberlerde yüzde 10.4 çözüm önerisi sunulabildiği gözlemlenmiştir. Toplamda haberlerin yüzde 81.5'inde var olan sorunlara çözüm önerisi sunulamamıştır.

Tablo 7. Haberde Azınlıkların Lehine Tutum

Gazeteler		Evet	Hayır	Toplam
Bianet	Sayı	91	68	159
	Yüzde	57.2	42.8	100
T24	Sayı	69	200	269
	Yüzde	25.7	74.3	100
Toplam	Sayı	160	268	428
	Yüzde	37.4	62.6	100

İnsan hakları haberciliğinin önemli bir tarafı da haberlerinde dezavantajlı durumda olanların lehine bir habercilik yapılmasıdır. Bu bakımdan çalışmada haberde azınlıkların lehine bir tutum olup olmadığı incelendiğinde toplamda 428 haberde 160 evet, 268 hayır cevabı alınmıştır. Yüzde 37.4 ile haberlerde azınlıkların lehine bir tutum bulunmaktadır. Bianet.org haber sitesinde evet oranı yüzde 57.2 iken T24'te 25.7'dir.

Tablo 8. Haberin Hak Haberciliği Bağlamında Yazılma Durumu

Gazeteler		Evet	Hayır	Toplam
Bianet	Sayı	44	115	159
	Yüzde	27.7	72.3	100
T24	Sayı	14	255	269
	Yüzde	5.2	94.8	100
Toplam	Sayı	58	370	428
	Yüzde	13.6	86.4	100

Haberlerin hak haberciliği bağlamında yazılıp yazılmadığı incelendiğinde, bianet.org haber sitesinde yüzde 27.7 oranında yazıldığı görülürken bu oran T24 haber sitesinde yüzde 5.2'ye düşmektedir. Toplamda incelenen haberlerin yalnızca yüzde 13.6'sı hak haberciliği bağlamında yazılmış olup yüzde 86.4 oranında hak haberciliği bağlamında yazılmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 9. Haberde Kaynak Olarak Vatandaşa Yer Verilmesi Durumu

Gazeteler		Evet	Hayır	Toplam
Bianet	Sayı	9	150	159
	Yüzde	4.6	95.4	100
T24	Sayı	11	258	269
	Yüzde	4.1	95.9	100
Toplam	Sayı	20	408	428
	Yüzde	4.9	95.1	100

Haberde kaynak olarak vatandaşa yer verilme durumu incelendiğinde bianet.org haber sitesinde haberlerin yüzde 4.6'sında kaynak olarak vatandaşa yer verildiği görülürken diğer yandan T24 haber sitesinde bu oranın yüzde 4.1'e düştüğü görülmektedir. Toplamda haberlerin yüzde 4.9'unda kaynak olarak vatandaşa yer verilmiştir.

Sonuç

Topluma bilgi sağlama görevini taşıyan medya kuruluşları günümüzde çok farklı boyutlara evrilmiştir. Küreselleşme ve kapitalizm etkisiyle haber yapma pratikleri değişmiş, ekonomi-politik ilişkiler neticesinde egemen söylemlerin çerçevesi içine sıkışmıştır. Bu sorunlu yapılanma içerisinde oluşturulan haberlerde insan hakları ihlalleri de göz ardı edilebilmektedir. Böyle bir durumda yaygın medya ile sesini duyuramayanlar ve insan hakları ihlallerine maruz kalanlar kendilerine yeni bir ortam aramaya başlamışlardır. Bu doğrultuda alternatif medya kuruluşları ortaya çıkmış ve özellikle dijitalleşmenin sunduğu olanaklarla gelişim göstermiştir. Tarihsel süreçte bilhassa son iki yüzyılda insan haklarının resmîlik kazanması ile alternatif medya düşüncesi birleşmiş ve hak odaklı habercilik anlayışı ortaya çıkmıştır. Hak haberciliği, sesini duyuramayanların sesi olmuş, katılımcı demokrasiye önemli katkılar sunmuştur.

İnternet gazeteciliğinin gelişmesiyle hak haberciliği prensiplerini benimseyerek ortaya çıkan haber siteleri bulunmaktadır. Bu çalışmada, bahsedilen sitelerden öne çıkan iki haber sitesi; bianet.org ve T24 incelenmiştir. Elde edilen sonuçların alanyazında önceki çalışmalarla benzer yönleri bulunurken farklı bulgulara da ulaşılmıştır. T24 haber sitesinden 269, bianet.org haber sitesinden 159 olmak üzere toplam 428 haber değerlendirmeye alınmıştır. 15 Mayıs-21 Mayıs 2024 tarihleri arasında bir haftalık zaman diliminde ulaşılan haberlerde T24'ün bianet.org'a göre daha fazla haber çıkardığı görülmektedir. Ancak araştırma kapsamında sayısal üstünlükten ziyade haber içeriği daha önemlidir. Yapılan analizlerde haber içeriğinin kaynağına yönelik elde edilen verilere bakıldığında yüzde 91.3 oranında Haber Merkezi kullanılırken, yüzde 2.6 Haber Ajansı, yüzde 6.1 muhabir kaynağıyla haber yapılmıştır. Aynı zamanda habere konu olan kişi ve STK da kaynak olarak hiç kullanılmamıştır.

Hak haberciliğinin gerekliliklerinden olan dezavantajlı gruplara yer verme durumunun tespit edilmesi için haber içeriğinin konularının incelenmesinden elde

edilen sonuçlara göre; azınlıklar arasında yüzde 3 oranıyla bir haftada toplam 13 haber olmak üzere kadın haberlerine yer verilmiştir. Bunu yüzde 1.9 ile hayvan, yüzde 1.4'er oranla çocuk ve LGBTİ+, yüzde 1.2 ile yaşlı, yüzde 0.2 ile mülteci konulu haberler takip etmektedir. İki haber sitesinde de engellilerle ilgili haber yapılmaması da dikkat çekmektedir. Dezavantajlı grupların sesini duyurabilme amacıyla kurulan alternatif medya sitelerinde dezavantajlı gruplara toplamda yalnızca yüzde 9.1 oranında yer verilmesi de çalışmada dikkat çeken bir sonuçtur. Aynı zamanda analizlerde engellilerle ilgili herhangi bir habere rastlanmaması da dikkat çekicidir.

Analiz sonuçları önceki çalışmalarla karşılaştırıldığında hak haberciliğinin giderek yok olduğu bir tablo çizmektedir. Haberlerde insan haklarına yer verilme durumu incelendiğinde bianet.org'da 56, T24'te 21 olmak üzere toplam 428 haberden yalnızca 77'sinde insan hakları sürecine yer verdiği görülmektedir. İnsan haklarına yer verilmeyen haberlerin hak haberciliği bağlamında yazıldığı söylenemez. Haberde kullanılan dilin yüzde 66.4 oranında nötr olduğu tespit edilmiştir. T24 haber sitesindeki haberlerin daha fazla olumsuz dile yer verdiği görülse de genel anlamda yorumsuz bir üslup kullanılmıştır. Sorun odaklı yapılması gereken alternatif medya haberlerinde bu sorunlara çözüm getirilip getirilememesi de önemli bir unsurdur. Bianet.org haber sitesinde yüzde 32.1 oranında çözüm önerisi getirilirken, T24'te bu oran yüzde 10.4'e düşmüştür. Bu bağlamda bianet.org'un T24'e göre daha çözüm odaklı olduğu söylenebilir. Yapılan haberlerde yüzde 37 oranında dezavantajlıların lehine bir tutum mevcuttur. Yüksek bir oran gibi görünmese de yalnızca bianet.org haber sitesine bakıldığında bu oran yüzde 57.2 oranında çıkması konu ile ilgili olumlu bir tablo çizmektedir. Çalışma kapsamında haberlerde kaynak olarak vatandaşa yer verilme durumu da incelenmiştir. Ancak hak haberciliğinin temel ilkelerinden olan bu özelliğin bütün haberlerin içerisinde sadece yüzde 4.9 gibi küçük bir oranla sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın temelini oluşturan haberlerin hak haberciliği bağlamında yazılıp yazılmaması durumunun tespiti için 428 haber incelenmiştir. Bianet.org haber

sitesinde 44 evet cevabıyla haberlerin yüzde 27.7 oranında hak haberciliği bağlamında yazıldığı tespit edilmiştir. Bu oran T24 haber sitesinde 14 evet cevabıyla yüzde 5.2'ye düşmüştür. Haberlerin toplamında 370 hayır cevabı alınmış ve yüzde 86.4 oranında tam olarak hak haberciliği bağlamında yazılmadığı ortaya konulmuştur.

Araştırma sonucunda hak haberciliği bağlamında çalışan alternatif medya haber siteleri incelendiğinde olumlu bir tablo çizilememiştir. Hak haberciliği bağlamında yazılan bir haberin taşınması gereken özellikler zaman zaman haberlerde yer bulsa da sonuç olarak haberler hak haberciliği niteliğini kazanamamışlardır. Analiz sonuçlarına göre ana akım medyada kendilerine yer bulamayan dezavantajlı grupların alternatif medyada da yeteri kadar görünürlük kazanamadığı tespit edilmiştir. Demokrasinin gelişiminin en önemli unsurlarından olan insan hakları bağlamında yapılan hak haberciliği kuruluşlarının haberlerinde insan haklarına yalnızca yüzde 18 oranında yer verilmesi dikkat çekicidir. Yine araştırma bulgularında kullanılan dilin çoğunlukla nötr olduğu ve azınlıkların lehine bir tutum sergileyen haberlerin sergilemeyenlere göre daha az olduğu ortaya konmuştur. Aynı zamanda hak haberciliği yapma oranı bianet.org haber sitesinde yüzde 27.7 iken T24 haber sitesinde yüzde 5.2'dir. Bu doğrultuda T24 haber sitesi daha fazla haber çıkarsa da haberlerin içeriği noktasında alternatif olma bakımından yetersiz kalmıştır. Dezavantajlı grupların kendilerine yer bulma oranı az olsa da var olan haberlerin bianet.org haber sitesinde hak haberciliği bağlamında yazıldığı görülürken T24'te durum tam tersidir. Sonuç olarak hak haberciliği prensipleri oranı toplam 428 haber içerisinde yalnızca 58 haberde bulunmaktadır. Bu bağlamda ana akım medyaya göre daha iyi durumda olsa da alternatif medyada hak haberciliği beklenildiği ölçüde yapılamadığı, yapılan haberlerin de yetersiz kaldığı yorumu yapılabilir.

Sonuç olarak bu çalışmada alternatif medya kapsamında yapılan hak haberciliği çalışmalarının yeterli seviyede gerçekleştirilemediği tespit edilmiştir. Buna yönelik olarak yapılacak olan sonraki çalışmalarda hak haberciliği pratikleriyle kurulan farklı internet siteleri incelenebilir veya incelenen haber sitelerinin ülkede

gerçekleşen önemli ve güncel olaylara karşı nasıl bir tutum sergilediği araştırılabilir. Yine bundan sonra yapılacak çalışmalarda benzer olaylar karşısında ana akım ile alternatif medya kıyaslaması da yapılabilir.

Extended Abstract

The media, which has an important role in providing communication, is expected to provide unbiased and accurate information flow. However, with the changes in news practices today, the ability of the mainstream media to fulfill its duties has become a matter of debate. The mainstream media, which makes the title holders, who are visible in the society due to commercial relations, even more visible, has turned into a journalism sector where citizens and social problems remain in the background. When the trust in the mainstream media for accurate reporting was broken, an alternative media approach emerged. One of these alternative media approaches is rights journalism. Rights journalism adopts a journalism approach that puts human rights at the center and aims to be the voice of those who cannot be heard. In Turkey, there are few platforms with the principles of rights journalism. In such a situation, the question of to what extent existing platforms are able to carry the principles of rights journalism is much more important. The aim of this article is to determine the rate at which existing news websites that have adopted rights journalism can carry the qualities of being alternative media. For this purpose, two of the most visited alternative media news websites, T24 and bianet.org, were analyzed over a period of one week. A total of 428 news items, 269 from T24 news site and 159 from bianet.org news site, were included in the study, which were taken daily from the home pages of T24 and bianet.org news sites.

In the research conducted using the content analysis method, 9 questions were directed to the news reports to determine whether the news reports were written in the context of rights journalism. In the findings obtained as a result of the research, results that support the studies in the literature were reached, while results from a different perspective were also reached. In this context, only 9.1 percent of the news

on news sites established to make the voices of disadvantaged groups heard is about this issue. Another important result of the research is that T24 and bianet news websites, which adopt human rights-oriented journalism practices, mention human rights in only 77 out of 428 news articles. While it is an important factor whether or not solutions can be offered to these problems in alternative media news that should be problem-oriented, while 32.1 percent of bianet.org news sites offered solutions, this rate dropped to 10.4 percent on T24. Within the scope of the study, the inclusion of citizens as a source in news articles was also analyzed. However, it was found that this feature, which is one of the basic principles of rights journalism, was limited to a small rate of only 4.9 percent of all news items. The findings of the research show that a negative picture is drawn in terms of sustaining the feature of being an alternative media. In the question of whether the news item was written within the scope of rights journalism, only 58 out of 428 news items were able to answer yes. In this context, although it has been concluded that the alternative media, like the mainstream media, has failed to fulfill its duty, the reasons behind this are related to the inability of the alternative media to receive economic support rather than the transformation of the media into a commercial network. At this point, more visibility and support for these sites, which operate on a voluntary basis, may lead to an increase in the struggle to become an alternative.

As a result of the research, a positive picture could not be drawn when the alternative media news sites working in the context of rights journalism were examined. According to the results of the analysis, it was found that disadvantaged groups that could not find their place in the mainstream media could not gain enough visibility in alternative media. It is noteworthy that only 18 percent of human rights are included in the news of the right journalism organizations made in the context of human rights, which are one of the most important elements of the development of democracy.

As a result, it was found that the rights journalism studies carried out within the scope of alternative media could not be performed at a sufficient level. In the following studies, different websites established with the practices of rights report can be examined, or how the news sites examined in the country show an attitude towards important and current events. Again, in the face of similar events, the mainstream and alternative media comparison can be made in the face of similar events.

Kaynakça

- Akveran, S. (2018). Ana Akım Medya Karşısında Alternatif Medya İhtiyacı ve Etik. *Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 1(1), 10-31.
- Alankuş, S. (2003). *Medya ve Toplum*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alankuş, S. (2007). *İnsan Hakları Haberciliği*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Arsan, E. (2008). Medya Eğitiminde Alternatif Müfredat Gerek. *Başka Bir İletişim Mümkün* (s. 91-93). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Aydoğan, F., & Kırık, A. M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(18), 58-69.
- Bailey, O., Cammaerts, B., & Carpentier, N. (2008). *Understanding Alternative Media*. New York: McGraw Hill Education.
- Bilik Yıldırım, Ş. (2011). Engellilere İlişkin Haberlerin Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi. Eskişehir, Türkiye.
- Bilik Yıldırım, Ş. (2012). Engellilere İlişkin Haberlerin Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi. Ö. Özer içinde, *Alternatif Medya, Alternatif Gazetecilik* (s. 59-110). Konya: Literatürk Yayınları.
- Blazier, T. F., & Lemert, J. B. (2000). Public Journalism and Changes in the Content of the Seattle Times. *Newspaper Research Journal*, 21(3), 69-80.
- Ceyhan, Ç. (2008). Ana Akım Medyaya Karşı Alternatif Medya: Alternatif Gazeteler Olarak Ahali ve Mülksüzler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çağlak, E., & Kaya, E. C. (2022). LGBTİ+ Haberlerinin Ulusal ve Yerel Gazetelerde Temsilinin Alternatif Medya ve Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *AJIT-E: Academic Journal of Information Technology*, 13(30), 320-334.
- Çağlak, E., & Pekcan, G. E. (2022). Mülteci Haberlerinin Ulusal ve Yerel Medyada Temsilinin Alternatif Medya ve Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Akademi Dergisi*, 3(2), 79-83.
- Çoban, B. (2010). Toplumsal Çatışma, Demokratik İletişim ve Alternatif Medya. *Marmara İletişim Dergisi*(17), 1-20.
- Duran, R. (2005). Yurttaş Gazeteciliği. S. Alankuş içinde, *Gazetecilik ve Habercilik* (s. 91-105). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

- Durna, T. (2020). Hak Temelli Gazetecilik: Bir Klavuz Denemesi. T. Durna içinde, *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Hak Temelli Gazetecilik Klavuzu* (s. 31-59). Ankara: Um:ag Vakfı Yayınları.
- Dursun, Ç. (2007). Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanığı. S. Alankuş içinde, *İnsan Hakları Haberciliği* (s. 105-127). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Eraydın, G. (2020). Türkiye'de Alternatif Medya; Medyatava ve Medyaradar Üzerine Bir İnceleme. G. E. Atalay içinde, *Yeni Medya ve Alternatif Gazetecilik* (s. 109-128). İstanbul: Hiperyayın.
- Gökçe, O. (1995). *İçerik Çözümlemesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Harcup, T., & O'Neill, D. (2016). What Is News? *Journalism Studies*, 18(12), 1-19.
- Kebelek, E., & Bayram, Y. (2021). Gazetecilerin Haber Yapma Pratiklerinin Yerel Düzeyde İnsan Hakları Açısından Araştırılması: Trabzon Örneği. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 4(8), 248-270.
- Kutlu, T. Ö., & Bekiroğlu, O. (2010). Türkiye'de Yurttaş Gazeteciliği Bağlamında İnternet Haberciliği: Bianet Örneğinde Kentsel Dönüşüm Projesiyle İlgili Haberlerin Analizi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(2), 254-269.
- Kuyaksil, A. (2002). *İnsan Hakları Bilgileri*. Ankara: Eylül Kitap Yayınevi.
- Lambeth, B. (1998). *Public Journalism as a Democratic Practice*. Columbia: University of Missouri Press.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 273-294.
- Önen, Y. (2009). Türkiye'nin Siyasi Ortamı ve Hak Haberciliğinin Gerekçeleri. S. Alankuş içinde, *Gazeteciliğe Başlarken* (s. 127-141). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Özdemir, M. (2016). Bilgi Çağında Ana Akım Medyaya Karşı Ortaya Çıkan Alternatif Medyanın Rolü ve Yükselen Yurttaş Gazeteciliği. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(2), 247-259.
- Özüğürlü, M. (2009). Hak Haberciliği. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 1(1), 159-168.
- Sanioğlu, H. (2006). Avrupa Birliği Hukukunda İnsan Hakları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi*. Konya, Türkiye: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, F. (2017). Bir 'Öteki' Olarak Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Ana Akım ve Alternatif Medyada Temsili. *Atatürk İletişim Dergisi*(12), 27-42.
- Tehrani, M. (2002). Peace Journalism: Negotiating Global Media Ethics. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 7(2), 58-83.
- Yorulmaz, H. (2020). İfade Özgürlüğü, Basın Özgürlüğü, Alternatif Medya. G. E. Atalay içinde, *Yeni Medya ve Alternatif Gazetecilik* (s. 168-188). İstanbul: Hiperyayın.

Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No plagiarism detected.

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİN BELGELERİ

Söz konusu bu çalışmada etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerinde bir çalışma olmadığından dolayı etik kurul onayı aranmamıştır.